

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การรับข้อมูลข่าวสารจากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่งเป็นเรื่องง่าย ดังนั้น วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต จึงได้มีการส่งต่อจากที่หนึ่งสู่อีกที่หนึ่ง รวมถึงประเทศไทยเมื่อถึงยุคของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัย รัชกาลที่ 5 ช่างฝรั่งเริ่มเข้ามามีบทบาทในราชสำนักไทยโดยดำรงตำแหน่งเป็นสถาปนิกมากมาย เป็นผลให้อาคารต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลทางตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวังและพระราชวัง ที่ได้รับการออกแบบให้มีรูปแบบทางตะวันตก เช่น อาร์ตนูโว เรเนซองส์ และบาร็อค จากอดีตถึงปัจจุบันอาคารเหล่านี้ได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกเลื่อนหายไปตามกาลเวลา จากจำนวนวังและพระราชวังที่สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ 160 แห่ง ปัจจุบันเหลือเป็นวังที่ประทับและที่อยู่อาศัยของทายาทจำนวน 27 แห่ง และอีกจำนวน 76 แห่ง ได้ถูกรื้อหรือทำลายลงและสร้างใหม่เป็นตึกแถว บ้านพักอาศัยของเอกชน สถานที่ราชการ ถนน และอื่น ๆ ทำให้อาคารเหล่านี้เป็นเพียงภาพในประวัติศาสตร์ แต่ยังมีอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งถูกปรับการใช้อยู่จากวังอันเป็นที่ประทับสู่ประโยชน์ใช้สอยใหม่จำนวน 33 แห่ง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นพิพิธภัณฑ์ 12 แห่ง สถานศึกษา 2 แห่ง อาคารสำนักงานของเอกชน 4 แห่ง และเป็นอาคารสำนักงานราชการ 13 แห่ง ซึ่งสาเหตุในการปรับการใช้อยู่เนื่องมาจากประเด็นแรก คือ การเปลี่ยนผู้ครอบครอง ประเด็นที่สอง คือ การเริ่มเห็นคุณค่าของความเก่าแก่ การเริ่มสนใจเอกลักษณ์ของตนเอง กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่นับวันจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เมื่อเศรษฐกิจล่มสลาย กระแสโลกจึงหันกลับมาองความเป็นตัวของตัวเอง เริ่มเห็นคุณค่าของต้นทุนทางสังคมซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้ต่อยอดและฟื้นฟูพื้นฐานทางวัฒนธรรม แนวคิดการพัฒนาเชิงอนุรักษ์จึงได้เกิดขึ้น โดยได้มีการนำมาใช้กับอาคารหลายประเภทรวมถึงอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่ต้องมีการปรับการใช้อยู่เพื่อความอยู่รอดและรักษาสถาปัตยกรรมให้คงคุณค่า แต่ก็ยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้ทำอะไรเลย บางแห่งใช้งานไปตามสภาพ หรือไม่ได้ใช้งานปิดไว้เฉย ๆ จำนวน 4 แห่ง ทำให้เกิดการทรุดโทรมตามเวลา และบั่นทอนคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์

อาคารประวัติศาสตร์ประเภทวัง ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นที่ประทับ และได้ออกแบบตามรูปแบบตะวันตกซึ่งไม่ได้ออกแบบมาเพื่อใช้สอยเป็นอาคารราชการ ดังนั้น จึงเกิดความไม่สอดคล้องกันในเรื่องของพฤติกรรมการใช้สอยกับพื้นที่ว่างภายในอาคาร ทำให้อาคารขาดประสิทธิภาพในการใช้งาน และขาดคุณค่าในเรื่องประโยชน์ใช้สอย อีกทั้งทำให้ผู้ที่ใช้สอยหรือทำงานภายในอาคารมีประสิทธิภาพในการทำงานลดลง นอกจากเรื่องประโยชน์การใช้สอยแล้ว การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าไปภายในอาคารเก่าก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรม เช่น งานระบบปรับอากาศ การจัดวางเครื่องปรับอากาศที่ไม่เหมาะสม อันเป็นการทำลายทัศนียภาพของอาคารลง การนำสิ่งใหม่เข้าไปในวังซึ่งเป็นอาคารเก่าหรือการบูรณะซ่อมแซมอาคาร ทำให้เกิดปรากฏการณ์ “ประเพณีเหนือจริง (Hyper Tradition)” ขึ้นภายใน ส่งผลให้ผู้มาเยือนมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความเป็นของแท้ของสถาปัตยกรรมซึ่งได้ถูกบิดเบือนไป สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่คนในยุคปัจจุบันต้องนำมาทบทวนเพื่อให้อาคารเหล่านี้ถูกนำมาใช้สอยอย่างเต็มประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันสามารถดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์

จากปัญหาต่าง ๆ ในขั้นต้น จึงทำให้เกิดงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อที่จะหารูปแบบ วิธีการบริหาร และการใช้สอยที่เหมาะสมในการปรับการใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวัง โดยการนำเอาแนวความคิดในเรื่องของการปรับการใช้สอย (adaptive re-use) และการบริหารจัดการทรัพยากรกายภาพ (facility management) มาประยุกต์ใช้เพื่อให้สถาปัตยกรรมของวังเป็นไปตามความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการใช้สอย รวมทั้งยังคงคุณค่าทางสังคมเศรษฐกิจร่วมสมัย และเป็นการรักษาสถาปัตยกรรมให้คงคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนและอยู่ได้อย่างสง่างามในสังคมไทยปัจจุบัน ดังภาพที่ 1.1

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับการใช้สอย
2. ศึกษาคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับการใช้สอย
3. ศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้งานอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับการใช้สอย

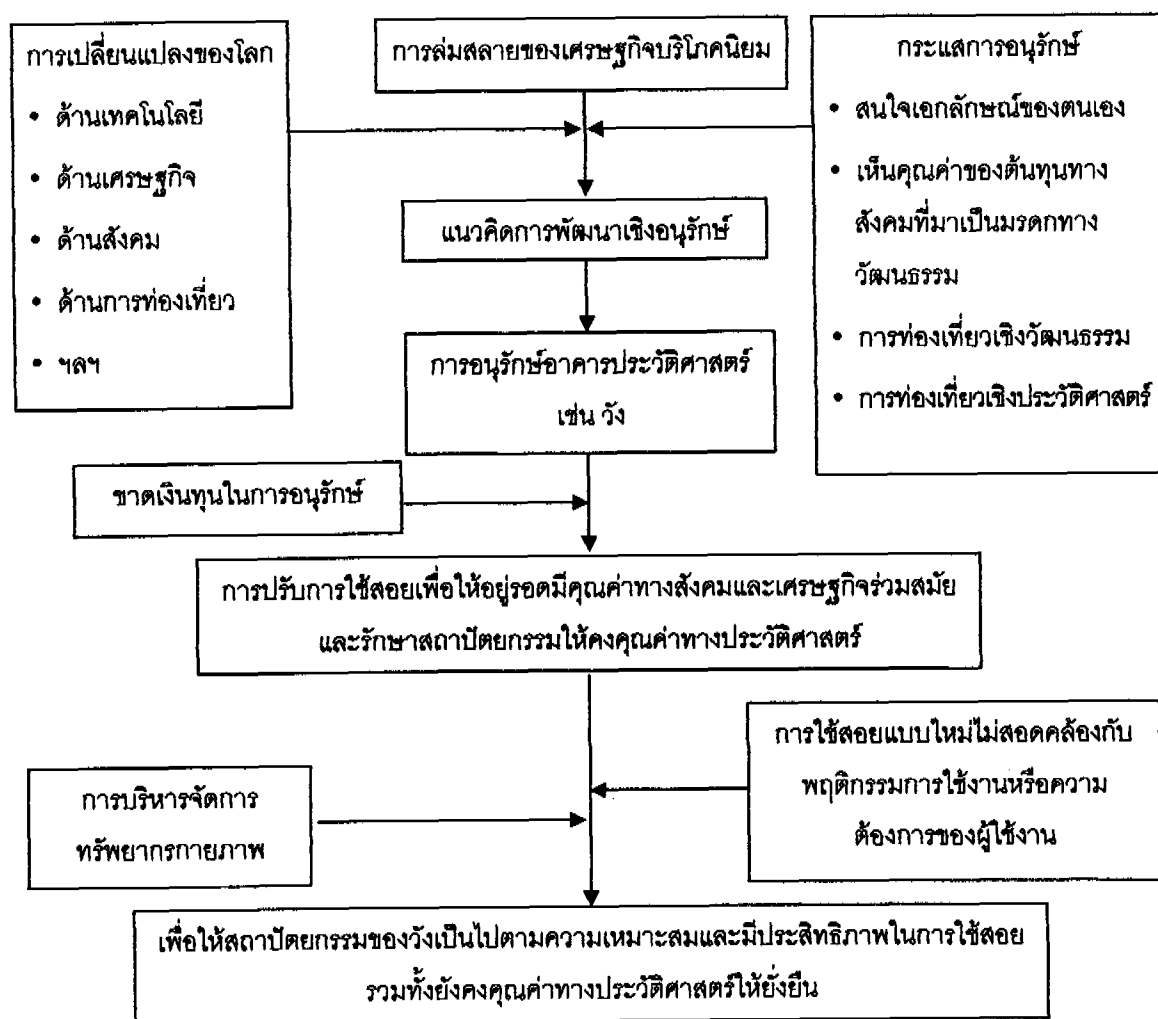
4. ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับการ
ใช้สอยในปัจจุบัน

5. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพ คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม
พฤติกรรมการใช้สอย ความต้องการและการบริหารจัดการอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับ
การใช้สอย

6. กำหนดแนวทางในการจัดการอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับการใช้สอย

ภาพที่ 1.1

ที่มาและความสำคัญของปัญหาในการทำวิจัย

1.3 ขอบเขตงาน

อาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับการใช้สอยเป็นสถานที่ราชการในกรุงเทพมหานคร และเริ่มสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาวังพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าติลกนพรัฐ (กรมหมื่นสรสวรรค์นรบดี) ปัจจุบันคือ ที่ทำการฝ่ายจัดการยานพาหนะและเครื่องมือกล การไฟฟ้านครหลวง

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการอาคารประวัติศาสตร์ประเภทวังที่มีการปรับการใช้สอยซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้

เชิงนโยบาย

1. เป็นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูอาคารประวัติศาสตร์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก
2. เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน
3. เป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์ให้อยู่รอดโดยยังมีประโยชน์ใช้สอย

ได้ในปัจจุบัน

4. เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับอาคารประวัติศาสตร์
5. เป็นแนวทางในการพิจารณาบททวนกฎหมายควบคุมอาคารในส่วนที่มีผลต่อ

อาคารประวัติศาสตร์

6. เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนการใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อรองรับการขยายตัวขององค์กรและทำให้ผู้ใช้สอยเกิดความพึงพอใจและมีการใช้สอยที่ตอบสนองกับกิจกรรมจริงที่เกิดขึ้น

เชิงวัฒนธรรม

7. เป็นการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์ให้อยู่คู่กับประเทศชาติ

เชิงการศึกษา

8. เป็นการสร้างองค์ความรู้ให้กับนักเรียนนักศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดการพัฒนางานวิจัยต่อเนื่องขึ้นไป

1.5 นิยามศัพท์

อาคารประวัติศาสตร์ หมายถึง อาคารซึ่งมีคุณค่าพิเศษทางสถาปัตยกรรมและมีความสัมพันธ์กับคุณค่าทางประวัติศาสตร์รวมทั้งที่ตั้งของอาคารนั้น โดยอาคารประวัติศาสตร์ในที่นี้หมายรวมถึงอาคารที่เป็นโบราณสถานทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน

วัง หมายถึง ที่ประทับของเจ้านายตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป

ทรัพยากรกายภาพ หมายถึง อาคารสถานที่ คลอบคลุมรวมทั้งอาคาร พื้นที่ภายในอาคาร ระบบประกอบอาคาร บริเวณหรือที่ดินโดยรอบ สวนและสนาม ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ภายในอาคาร

การปรับการใช้สอย หมายถึง การเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการใช้งานจากเดิม (เป็นวังที่ประทับ) สู่การใช้งานในอีกรูปแบบหนึ่งในที่นี้หมายถึงใช้เป็นสำนักงานของสถานที่ราชการ

สำนักงาน หมายถึง อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารที่ใช้เป็นที่ทำการ